

**TÜRKİYE'DE UN VE UNLU MAMULLER SANAYİNİN POTANSİYELİ,
GELİŞİMİ VE DIŞ TİCARETİ**

Doç. Dr. Bahri KARLI¹

Arş. Gör. Ferda GERGER²

1. GİRİŞ

Türkiye ekolojik yapısı itibariyle yüksek tarım potansiyeline sahip bulunmasına rağmen, bu potansiyel henüz tam olarak değerlendirilememektedir. Mevcut potansiyelin daha iyi değerlendirilmesi ile verimde ve üretimde önemli artışlar sağlanabilecektir. Tarımsal üretimdeki artış, artan nüfusumuzun yeterli ve dengeli beslenmesine ve gelişen tarıma dayalı sanayinin hammadde talebinin karşılanmasına önemli katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, tarımsal ürün arzındaki değişimler direkt olarak insan beslenmesini ve tarıma dayalı sanayiye etkilemektedir.

Tarıma dayalı sanayi içerisinde gıda sanayinin bir alt dalı olan un ve unlu mamuller sanayi iş yeri sayısı, istihdam, kurulu kapasite, üretim miktarı ve ihracat değeri itibariyle gıda sanayi içinde önemli bir yere sahiptir (Karlı, 1999).

Gıda sanayi envanteri verilerine göre, Türkiye'de 1992 yılı itibariyle gıda sanayinde yaklaşık 24.000 adet işletme faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerin % 58.0'lik kısmını (13.921 adet) un ve unlu mamuller sanayi oluşturmaktadır. Toplam 42.725.643 ton/yıl olan kurulu kapasitenin % 65.06'sını (27.800.760 ton/yıl) ve toplam üretimin % 65.82'sini (9.100.367 ton) un ve unlu mamuller sanayi üretmektedir. Bu sanayi kolunda kapasite kullanım oranı % 32.73'tür.

Un ve unlu mamuller sanayi ülke tarımının gelişmesine önemli katkı sağlamaktadır. İşlenmiş tarım ürünleri üretim değerinin % 34.96'sını, talep değerinin % 38.41'ini ve ihracat değerinin % 9.61'ini un ve unlu mamuller sanayi oluşturmaktadır. Ülkemizde un ve unlu mamuller sanayi daima net ihracatçı konumunda olmuştur.

Bu çalışmada, ülkemiz gıda sanayi içerisinde önemli bir yere sahip olan un ve unlu mamuller sanayinin potansiyeli, gelişim durumu ve dış ticareti incelenmiştir.

2. TÜRKİYE'DE HUBUBAT ÜRETİMİNDEKİ GELİŞMELER

Gerek coğrafi gerekse iklim parametreleri yönünden ülkemizin her yöresinde hububat üretimi yapılmaktadır. Hububat üretiminde buğday ve arpa en önemli yeri tutmaktadır. 1998 yılı verilerine göre 14.075.000 ha alanda hububat üretimi yapılmıştır. Üretim yapılan alanın % 66.8'inde buğday, % 26.6'sında arpa, % 3.9'unda mısır ve % 2.7'sinde diğer hububat ürünleri (çavdar, yulaf, darı, pirinç vb) yetiştirilmiştir (DİE, 1998).

¹ HR. Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Şanlıurfa.

² HR. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Şanlıurfa.

Ülkemizdeki hububat üretimi 33.061.000 ton olup, bunun % 63.51'ini buğday (21.000.000 ton), % 27.22'sini arpa (9.000.000 ton), % 6.95'ini mısır (2.300.000 ton), % 2.32'sini ise diğer hububat ürünleri oluşturmaktadır.

İnsanın beslenmesindeki önemi ve un ve unlu mamuller sanayinin hammaddesi olması açısından, hububat ürünleri içerisinde buğdayın ayrı bir önemi vardır. 1984 ile 1997 yılları arasında ele alınan üç dönem ortalamasına göre ülkemizde ekilen toplam tarla arazisinin ortalama olarak % 50'sinde buğday üretimi yapılmıştır. İncelenen dönemde buğday ekim alanı, üretim ve verimde fazla bir değişme olmamıştır.

Ülkemizde buğday üretiminin önemli kısmı kuru koşullarda yapıldığından, verim ve üretimdeki gelişmeler iklim koşullarına bağlı bulunmaktadır. Buğday üretiminde yıllar itibariyle dalgalanmalar olmakla birlikte, 1984-86 döneminde 17.734.000 ton olan buğday üretimi % 3.66'lık artışla 1995-97 döneminde 18.384.000 tona ulaşmıştır. Yine aynı dönemde 1.920 kg/ha olan verim miktarı % 2.30 artarak 1.964 kg/ha' a ulaşmıştır (DİE, 1998).

Türkiye'de buğday arz ve talep durumu incelendiğinde, ülkemizdeki buğday üretimi daima talebin üzerinde olmuştur (Çizelge 1). Nitekim, 1994 yılında % 100.70 oranında olan üretim talep yeterlilik oranı artarak devam etmiş, 1998 yılında % 120.68 oranına ulaşmıştır.

Çizelge 1. Türkiye'de Buğday Arz ve Talep Durumu (000 ton)

Yıllar	Üretim (1)	İthalat (2)	İhracat (3)	Arz (4=1+2-3)	Talep (5)	Oran % (1/5)
1994	17.500,0	495,5	980,0	17.015,5	17.377,0	100.70
1995	18.000,0	1.235,3	232,8	19.020,5	17.479,0	102.98
1996	18.500,0	2.214,8	7,5	20.707,3	17.165,0	107.77
1997	18.650,0	2.551,8	15,4	20.886,4	17.341,0	107.54
1998	21.000,0	1.720,8	1.109,3	21.611,5	17.400,0	120.68

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Selektörlerdeki Gelişmeler, Çeşitli Yıllar

Not: Buğday talebinde; gıda sanayi tüketimi, yemlik ve tohumluk dahildir.

3. UN VE UNLU MAMULLER SANAYİNE VERİLEN TEŞVİK BELGELİ YATIRIMLARIN GELİŞİMİ

Türkiye'de un ve unlu mamuller sanayine verilen yatırım teşvik belgelerinin sayısı, toplam yatırım tutarı, öngörülen istihdam ve bölgelere göre dağılımı Çizelge 2'de verilmiştir. Yatırım teşvik belge sayısının bölgelere göre dağılımında ilk sırayı % 25.4 oranı ile İç Anadolu bölgesi almakta, bu bölgeyi sırasıyla Karadeniz (% 22.4), Güneydoğu Anadolu (% 21.0), Marmara (% 10.4), Doğu Anadolu (% 8.3), Akdeniz (% 6.3) ve Ege (% 6.2) bölgesi izlemektedir.

Toplam yatırım tutarı incelendiğinde ise yine ilk sırayı % 36.4 ile İç Anadolu bölgesi almaktadır. Toplam yatırım tutarında %28.1 ile ikinci sırayı Güneydoğu Anadolu bölgesi alırken, bunu % 10.1 ile Ege, % 7.6 ile Marmara ve Karadeniz, % 6.3 ile Akdeniz, % 3.9 ile Doğu Anadolu bölgesi takip etmektedir.

IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 6-8 Eylül 2000 Tekirdağ

İncelenen dönemde teşvik belgeli yatırımlarla 30.724 kişinin istihdam edileceği öngörülmüştür. Bu istihdamın % 29.7'si İç Anadolu, % 23.3'ü Güneydoğu Anadolu, % 14.3'ü Karadeniz, % 11.2'si Ege, % 9.8'i Marmara, % 6.9'u Doğu Anadolu ve % 4.8'i Akdeniz bölgesinde gerçekleşeceği belirtilmiştir.

Çizelge 2. Türkiye'de 1985-1999 Döneminde Un ve Unlu Mamuller Sanayine Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Belge Sayısı, Toplam Yatırım Tutarı, Öngörülen İstihdam ve Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	Belge Sayısı	Oran (%)	Toplam Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Oran (%)	İstihdam (Kişi)	Oran (%)
Marmara	74	10.4	9.894.077	7.6	3.017	9.8
İç Anadolu	181	25.4	47.161.205	36.4	9.121	29.7
Ege	44	6.2	13.126.656	10.1	3.452	11.2
Akdeniz	45	6.3	8.139.199	6.3	1.490	4.8
Karadeniz	160	22.4	9.801.152	7.6	4.375	14.3
Doğu Anadolu	59	8.3	5.122.569	3.9	2.104	6.9
Güneydoğu Anadolu	150	21.0	36.450.850	28.1	7.165	23.3
Toplam	713	100.0	129.695.708	100.0	30.724	100.0

Kaynak: Anonymous 2000a. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü (Dosya kayıtları).

4. UN VE UNLU MAMULLER SANAYİNİN DURUMU

Tarıma dayalı sanayi içerisinde gıda sanayinin bir alt dalı olan un ve unlu mamuller sanayi işyeri sayısı, istihdam, katma değer, üretim, tüketim ve ihracat değerleri bakımından önemli bir yere sahiptir. 1984 yılında işyeri sayısı 9.156 iken, 1992 yılında 13.921'e ulaşmıştır. Aynı yıllar itibarıyla kurulu kapasite 17.612.804 ton/yıldan 27.800.760 ton/yıla yükselmiştir. Üretim miktarı ise 8.806.325 tondan 9.100.367 tona ulaşmıştır (Çizelge 3).

İncelenen dönemde işyeri sayısında % 52.04, kurulu kapasitede % 57.84 ve üretim miktarında % 3.33'lük artış olmuştur. 1984 yılında % 49.99 olan kapasite kullanım oranı 1992 yılında % 32.73 olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizde un ve unlu mamuller sanayi yatırımları özellikle 1990 yılından sonra önemli oranda artmıştır. Bu artışta, sanayi yatırımlarının teşvik edilmesi ve hedef pazarların seçilmesi ile dünya pazarlarındaki pazar payının artması önemli rol oynamıştır (Karlı, 1999).

Çizelge 3. Türkiye’de Un ve Unlu Mamuller Sanayinde İşyeri Sayısı, Kurulu Kapasite, Üretim ve Kapasite Kullanım Oranı

Yıllar	İşyeri Sayısı (Adet)	Kurulu Kapasite (Ton/Yıl)	Üretim (Ton/Yıl)	KKO (%)
1984	9.156	17.612.804	8.806.325	49.99
1986	9.540	18.639.986	9.109.132	48.86
1988	12.037	22.047.039	7.800.071	35.37
1990	14.224	25.323.175	8.622.131	34.04
1992	13.921	27.800.760	9.100.367	32.73
1992/1984 (%)	52.04	57.84	3.33	-

Kaynak: Anonymous, 1990, 1992, 1993 Gıda Sanayi Envanteri

4.1. Un ve İrmik Sanayi

Ülkemizdeki un ve irmik, bisküvi ve makarna sanayii genelde hammaddenin yetiştiği bölgelerde ve yakınında kurulup gelişmektedir. Bu gelişmede, kuruluş yerinin önemi ve üretilen mamul maddenin pazara ulaştırılması önemli rol oynamaktadır.

Türkiye’de mevcut 719 adet un fabrikasının yıllık toplam kapasiteleri 18.229.800 tondur. Un fabrikalarının bölgelere göre dağılımında ilk sırayı % 30.0 oranı ile İç Anadolu bölgesi almakta, bu bölgeyi sırasıyla; Marmara (% 24.5), Karadeniz (% 13.5), Ege (% 10.7), Güneydoğu Anadolu (% 8.6), Akdeniz (% 7.5) ve Doğu Anadolu (% 5.1) bölgesi izlemektedir. Kurulu kapasite bakımından da ilk sırayı İç Anadolu bölgesi almaktadır. Bu bölgeyi sırasıyla; Marmara, Karadeniz, Ege, Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgeleri takip etmektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Türkiye’deki Un Fabrikalarının Sayısı, Günlük ve Yıllık Kapasiteleri

Bölgeler	Fabrika Sayısı (Adet)	Günlük Kapasite (Ton)	Yıllık Kapasite (Ton)
Marmara	176	14.174	4.252.200
İç Anadolu	216	19.666	5.899.800
Ege	77	6.324	1.897.200
Akdeniz	54	3.930	1.179.000
Karadeniz	97	8.086	2.420.400
Doğu Anadolu	37	3.427	1.028.100
Güneydoğu Anadolu	62	5.177	1.553.100
TOPLAM	719	60.784	18.229.800

Kaynak: Anonymous, 1996

Un ve irmik sanayinde mevcut kapasite gereğinden fazla olup, kapasite kullanım oranı % 50'ler düzeyindedir (Yalçın, 1998). Ülkemizdeki un ve irmik fabrikaları tam kapasite ile çalıştığında, üretilen buğdayın yaklaşık tamamı işlenebilecektir.

4.2. Makarna Sanayi

Türkiye, makarnanın hammaddesi olan durum buğday üretimi açısından oldukça şanslıdır. Makarnalık buğday genel olarak Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Batı Anadolu'da yetiştirilmektedir. Ülkemizdeki makarnalık buğday üretiminin 2.4 - 2.5 milyon ton dolayında olduğu (Küçüktaş, 1993) ifade edilmektedir.

Yüksek teknolojiye sahip işletmeler ve üretilen kaliteli ürünler sonucu Türkiye, uluslararası pazarda rekabete hazır hale gelmiş ve dünya makarna ticaretinde payını artırmaya başlamıştır.

Türkiye'de 1997 yılı itibarıyla 24 adet makarna fabrikası mevcut olup, yıllık toplam kurulu kapasite 2.410.000 ton'dur (Çetin ve Budak, 1999). Bazı kaynaklarda ise 20 civarında makarna işleme tesisinin bulunduğu, toplam kapasitenin yıllık 590 bin ton civarında olduğu belirtilmektedir (Anonymous, 2000b). Makarna sanayinde önemli bir üretim merkezi olarak öne çıkan il ise Gaziantep'tir. Toplam makarna üretiminin yaklaşık % 40'ı bu ilimizde gerçekleştirilmektedir.

Makarna sanayinde kapasitenin artırılması ve ihracat ağırlıklı üretime geçilmesinden sonra, bu sektörde kapasite kullanım oranı % 75'lere yükselmiştir.

Makarna sanayinde yabancı sermaye yatırımları mevcut olup, lisanslı üretim de yaygın bir üretim politikası haline gelmiştir (Anonymous, 2000b).

4.3. Bisküvi Sanayi

Türkiye'de bisküvi üretimi 1924 yılında başlamıştır. Bisküvi üretimi yapan tesislerin büyük bir bölümü Marmara ve Orta Anadolu bölgelerinde yoğunlaşmıştır.

Ülkemizde bisküvi üretimi yapan 35'e yakın fabrika mevcut olup, yıllık üretim kapasiteleri toplam 780.000 ton düzeyindedir. Sektörde kapasite kullanım oranı ise % 60'lar düzeyindedir (Anonymous, 2000b).

Türkiye'nin bisküvi üretimi yıllara göre sürekli bir artış göstermektedir. Talep artışı daima üretim artışının altında seyretmiştir. 1994 yılında 353.000 ton olan bisküvi üretimi 1997 yılında 505.000 ton'a yükselmiştir. Aynı yıllar itibarıyla talep ise 316.000 tondan 320.000 ton'a ulaşmıştır.

4.4. Un ve Unlu Mamuller Sanayinde Üretim Durumu

Un ve unlu mamuller sanayi kapsamında üretilen başlıca mamuller, başta un olarak üzere irmik, bulgur, ekmekek, makarna ve bisküvidir.

Türkiye'de un ve unlu mamuller sanayi üretimi Çizelge 5'de verilmiştir. Çizelge 5'den de görülebileceği gibi, 1985 ile 1998 yılları arasındaki dönemde unlu mamuller üretiminde en büyük artış % 128.3 oranı ile bisküvi üretiminde gerçekleşmiştir. Bisküvi üretimini % 121.6 oranı ile makarna, % 32.9 oranı ile ekmekek, % 29.7 oranı ile bulgur ve % 29.0 oranı ile buğday unu ve irmik üretimi izlemektedir.

Bisküvi ve makarna üretimindeki önemli artış, bu ürünlerin yurt içi talebindeki artışın yanı sıra ihracatta sağlanan olumlu gelişmeler ile açıklamak mümkündür. Özellikle, Türkiye'nin son yıllarda dünya

IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 6-8 Eylül 2000 Tekirdağ

bisküvi ve makarna ticaretindeki payını artırmaya başlaması ve önemli pazarların yanı sıra hedef pazarlara yönelmesi etkili olmuştur.

Yapılan araştırmalara göre ülkemizde kişi başına buğday tüketimi 160 kg/yıl, ekme tüketimi 400 gr/gün, makarna tüketimi 6 kg/yıl ve bisküvi tüketimi 5 kg/yıl olduğu belirtilmektedir (Karabağlı ve Alpkent, 1998). Oysa gelişmiş ülkelerde kişi başına ekme tüketiminin daha az, bisküvi ve makarna tüketiminin ise Türkiye'nin yaklaşık 2 katı dolaylarında olduğu bilinmektedir.

Çizelge 5. Türkiye’de Un ve Unlu Mamuller Sanayi Üretimi (000Ton)

Yıllar	Buğday Unu ve İrmik	Bulgur	Ekme	Makarna	Bisküvi
1985	8.016,0	735,6	7.276,0	216,7	203,0
1986	8.009,0	750,0	7.431,0	228,0	218,0
1987	8.343,0	765,0	7.722,0	242,0	228,5
1988	8.665,0	800,0	7.900,0	267,0	240,0
1989	8.906,0	797,0	8.083,0	277,0	253,0
1990	8.818,0	806,0	8.259,0	295,0	260,0
1991	9.572,0	839,0	8.452,0	346,0	311,0
1992	9.789,0	866,0	8.608,0	372,0	325,0
1993	9.927,0	878,0	8.798,0	380,0	352,0
1994	10.302,0	909,0	8.991,0	406,0	353,0
1995	10.426,0	924,0	9.190,0	439,0	415,0
1996	10.451,4	928,2	9.346,0	463,0	473,0
1997	10.652,0	949,0	9.507,0	504,0	505,0
1998	10.341,0	954,1	9.668,6	480,1	463,0
1998/1985 (%)	29.0	29.7	32.9	121.6	128.3

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, Çeşitli Yıllar

Gıda sanayi üretim değeri içinde un ve unlu mamuller sanayinin payı 1985 yılında % 39.95 iken, bu oran 1998 yılında % 34.96 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar % 34.96 ile % 44.39 arasında değişmektedir. Talep edilen un ve unlu mamuller sanayinin gıda sanayii içindeki oranları 1985 yılında % 43.69 iken, bu oran 1998 yılında % 38.41 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, İncelenen dönemde (1985-1998) un ve unlu mamuller sanayi 1990 yılı dışında, toplam değer açısından kendine yeterlidir.

5. UN VE UNLU MAMULLER SANAYİNDE DİŞ TİCARET

Türkiye'nin un ve unlu mamuller dış ticaretinde hem ürün hem de ülke çeşitlemesinden bahsetmek mümkün olmakla birlikte, un ve unlu mamuller ihracatında bisküvi, makarna ve buğday unu ihracatı önemli rol oynamaktadır.

IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 6-8 Eylül 2000 Tekirdağ

Un ve unlu mamuller ihracat değeri, gıda sanayi ihracat değerinin 1985 yılında % 5.42'sini oluştururken, 1998 yılında ise % 9.61'ini oluşturmuştur. İncelenen dönem içinde en düşük oran 1987 yılında % 3.18 ve en yüksek oran 1997 yılında % 15.26 olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizde un ve unlu mamuller sanayi ihracat değerleri Çizelge 6'da verilmiştir. Çizelge 6'dan da görülebileceği gibi, 1988-1998 yılları arasında un ve unlu mamuller sanayi ihracat değeri % 121.9 oranında artış sağlamıştır. Bu artış oranı bisküvi ihracatında % 491.2, makarna ihracatında % 291.6 ve buğday unu ihracatında % 24.6 olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılı itibarıyla ülkemizin un ve unlu mamuller ihracat değeri 8.348 milyar TL'dir. Bu değer % 53.1'ini bisküvi, % 22.1'ini buğday unu, % 13.9'unu makarna ve % 10.9'unu diğer unlu mamuller oluşturmuştur.

Türkiye'nin buğday unu ihraç ettiği başlıca ülkeler sırasıyla; Azerbaycan, Gürcistan, Cezayir, Mısır, Sudan, Ürdün, Lübnan, Rusya Federasyonu ve Türkmenistan'dır (Anonymous, 1999).

Ülkemiz dünya makarna ticaretinde 1996 yılında % 3.67 oranında pay alırken, bu oran 1997 yılında % 5.50'ye yükselmiştir. Dünyanın önde gelen makarna üreticisi olan Türkiye'de makarna ihracatı artan bir seyir izlemektedir. 1992 yılında 18.394.000 ABD doları olan makarna ihracatımız giderek artmış ve 1998 yılında 45.199.000 ABD dolarına ulaşmıştır.

Bugün Türkiye'den 60 ülkeye makarna ihraç edilmektedir. Makarna ihracatının yapıldığı ilk on ülke sırasıyla; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Belçika-Lüksemburg, Gürcistan, Azerbaycan, A.B.D, Lübnan, Suudi Arabistan ve Angola'dır (Anonymous, 2000b)

Çizelge 6. Un ve Unlu Mamuller Sanayi İhracatı (1994 Yılı Fiyatlarıyla Milyar TL.)

Yıllar	Buğday Unu	İrmik	Bulgur	Makarna	Bisküvi	Diğer	Toplam
1988	1.477	1.075	97	296	750	67	3.762
1989	926	275	101	215	795	193	2.505
1990	500	92	65	166	573	338	1.734
1991	3.141	117	164	614	973	436	5.445
1992	2.442	111	248	763	1.074	294	4.932
1993	1.922	78	119	676	1.359	406	4.560
1994	2.880	94	165	1.092	1.991	563	6.785
1995	3.309	71	118	1.420	4.050	847	9.815
1996	2.948	73	121	1.391	6.068	850	11.451
1997	4.513	69	131	1.737	6.830	847	14.127
1998	1.841	70	138	1.159	4.434	706	8.348
1998/1988 Artış (%)	24.6	-	42.3	291.6	491.2	953.7	121.9

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, Çeşitli Yıllar.

Diğer yandan, ülkeler itibariyle ihracatımıza bakacak olursak, 1998 yılı itibariyle, % 79.46'lık pay ile Rusya Federasyonu ilk sırayı almaktadır. Rusya Federasyonu en önemli makarna ihraç pazarımızdır.

Ülkemizde makarna üretimi yurtiçi talebi karşıladığından makarna ithalatı oldukça düşük miktarlarda gerçekleşmektedir. 1992 yılında 139 ton, 1995 yılında 179 ton ve 1998 yılında 222 ton makarna ithalatı yapılmış ve karşılığında sırasıyla 146.000 ABD doları, 177.000 ABD doları ve 350.000 ABD doları ödenmiştir.

Türkiye makarna ithalatının büyük bir kısmını İtalya'dan yapmaktadır. 1998 yılı itibariyle bu ülkeden 169.637 ton makarna ithalatı gerçekleştirilmiş ve karşılığında 269.444 ABD doları ödeme yapılmıştır (Anonymous, 2000b).

Türkiye'nin makarna ithalatını gerçekleştirdiği ilk on ülke sırasıyla; İtalya, Çin Halk Cumhuriyeti, Tayland, İngiltere, Japonya, Suudi Arabistan, Fransa, Güney Kore Cumhuriyeti, Almanya ve ABD'dir.

Türkiye 1980 yılında 2.706 ton bisküvi ihracatı yapıp karşılığında 3.756.000 ABD doları gelir elde ederken, sektördeki modernleşme ve hızlı gelişme ile birlikte ihracatımızda artmıştır. Nitekim, 1985 yılında 11.630 ton ve 12.644.000 ABD doları, 1990 yılında 16.709 ton ve 20.748.000 ABD doları, 1995 yılında 118.109 ton ve 164.169.000 ABD doları ve 1998 yılında 118.836 ton ve 128.350.000 ABD doları bisküvi ihracatı gerçekleştirmiştir (Anonymous 2000 b).

Ülkemizin bisküvi ihraç ettiği ilk on ülke sırasıyla; Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Ukrayna, Arnavutluk, Bulgaristan, Kazakistan, Azerbaycan, Lübnan, Türkmenistan ve Romanya'dır.

Makarna ihracatında olduğu gibi bisküvi ihracatında da en önemli ihracat pazarımız Rusya Federasyonu'dur. Bu ülkede pazar payımız yıllar itibariyle artarak devam etmiş, 1992 yılında 4.666 ton olan bisküvi ihracatımız 1998 yılında 7.224 tona ulaşmıştır. 1998 yılı itibariyle, bisküvi ihracatımızda Rusya Federasyonu'nun pazar payı % 32 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye değişik tür ve kalitede bisküviler ithal etmesine rağmen, ithal bisküvilerin miktarı, yurtiçi üretime göre çok önemli boyutlarda değildir.

SONUÇ

Türkiye'de tarım sektörü, tarıma dayalı sanayiye girdi sağlayan ve tarımsal sanayiden girdi alan temel sektördür. Tarımsal üretimdeki değişme, tarıma dayalı sanayiye yakından etkilemektedir. Son yıllarda tarımda ve tarıma dayalı sanayideki gelişmeler ulusal ekonomiye önemli katkı sağlamıştır. Ancak, tarım-sanayi ilişkileri beklenen düzeye ulaşamamıştır.

Tarıma dayalı sanayi ve bunun bir alt dalı olan un ve unlu mamuller sanayi ülke ekonomisinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle, son yıllarda un, makarna ve bisküvi sanayi büyük gelişmeler göstermiştir.

Un sanayinde faaliyet gösteren işletmeler genelde küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Bu işletmeler, kaynak yetersizliği nedeniyle kaliteli ve standart üretim yapamamaktadırlar. Un sanayinde %50'lere varan kapasite fazlasına rağmen, yeni yatırımlar için teşvik verilmekte ve her geçen gün un fabrikalarının sayısı artmaktadır.

Un üretiminde kullanılan en önemli hammadde buğdaydır. Gerek iç tüketime gerekse dış pazarlara yönelik standartlara uygun ve kaliteli un arz etmekte başta gelen faktör hammadde, yani buğday kalite ve standardıdır. Ardından işletme ve personelin durumu ile etkin bir kontrol sistemi gelmektedir (Bülbül, 1998).

Makarna sanayi katma değeri yüksek olan bir sektördür. Türkiye’de son yıllarda, modern işletmelerin kurulması ve üretimdeki modernizasyon ile makarna üretimi giderek artış göstermektedir. Türkiye, makarna ihracatındaki artışla İtalya’dan sonra en önemli makarna ihracatçısı ülke konumuna gelmiştir.

Makarna üretiminde en önemli faktör kaliteli ve temiz makarnalık buğday teminidir. Bu sektörde, makarnalık durum buğdayının istenilen miktarda ve dünya fiyatlarıyla temin edilememesi makarna sanayini olumsuz etkilemektedir. Son yıllarda buğday fiyatlarının dünya fiyatlarının üzerinde belirlenmesi sanayiyi olumsuz etkilemiştir (Karlı, 1999). Nitekim 1997 yılı Temmuz ayında ithal durum buğdayının fiyatı 210 USD/ton iken, ülkemizde yerli durum buğdayının fiyatı 300 USD/ton seviyesinde olmuştur (Aksoyak ve ark., 1999).

Ülkemizde, son yıllarda modern teknolojileri kullanan işletmelerin kurulması ve kapasitelerinin artması ile bisküvi sanayi, hızla büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Sektörde kapasite kullanım oranı % 60’ler dolayındadır. Bisküvi sanayiinde de en önemli sorun hammadde temini, ambalaj malzemesi ve pazarlamadır. Bu sorunlara rağmen, bisküvi sanayi ülke ekonomisi için umut verici bir sektördür.

Un ve unlu mamuller sanayinde kullanılan en önemli hammadde buğdaydır. Kullanılan buğdayın temiz, kaliteli ve standart olması gerekir. Bununla birlikte, sanayiciye dünya fiyatlarında hammadde temin edilmelidir.

Sektörde istihdam edilecek teknik eleman ve işçilerin yetiştirilmesine önem verilmelidir.

Uluslararası pazarlarda başarı ölçüsünde önemli rol oynayan maliyet fiyatı, paketleme, kalite, standart gibi kriterlerin üzerinde durulmalı, bu bağlamda ihracata yönelik üretim yapan firmalar teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

- Aksoyak, Ş., Direk, M., Küçükçongar, M., Güven, E., 1999. Türkiye’de Un ve Mamulleri Sanayinin Mevcut Durumu ve Konya İlindeki Yapısı. Orta Anadolu’da Hububat Tarımının Sorunları ve Çözüm Yolları Sempozyumu, s. 734-740, Konya.
- Anonymous, 1990. Gıda Sanayi Envanteri. T.C. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonymous, 1992. Gıda Sanayi Envanteri. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonymous, 1993. Gıda Sanayi Envanteri II. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonymous, 1996. Un Sanayicileri Derneği Raporu. Ankara.
- Anonymous, 1999. <http://www.igeme.org.tr/tur/stat/urun.htm>.
- Anonymous, 2000 a. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü (Dosya kayıtları), Ankara.
- Anonymous, 2000 b. <http://www.igeme.org.tr/tur/foyer/tarim/makarna1.htm> (29.03.2000).
- Anonymous, 2000 c. <http://www.igeme.org.tr/tur/foyer/tarim/biskuvi1.htm> (27.03.2000)
- Bülbül, M., 1988. Topluluk ve Türkiye’de Hububat ve Bakliyatın İşlenmesi, İşlenmiş Ürün Piyasa Düzenleri ve Ticareti. Türkiye ve Dünya Tarım Ekonomisindeki Gelişmeler ve Türkiye – AT İlişkileri Semineri, s. 432-462, Abant,Bolu
- Çetin, B., Budak, Ş., 1999. Türkiye’de Makarnalık Buğday Üretimi ve Makarna Sanayindeki Gelişmeler. Orta Anadolu’da Hububat Tarımının Sorunları ve Çözüm Yolları Sempozyumu, s. 729-733, Konya.
- DİE, 1999. Tarım İstatistikleri Özeti 1998, Ankara.
- Karabağlı, A., Alpkent, N. ,1998. Türkiye ve AB’de Un ve Unlu Mamuller Sanayinin Durumu ve Dış Ticaretindeki Gelişmeler. MPM Yayın No: 6289, Ankara.
- Karlı, B., 1999. Türkiye’de Un ve Unlu Mamuller Sanayinin Gıda Sanayii İçindeki Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Yolları. Orta Anadolu’da Hububat Tarımının Sorunları ve Çözüm Yolları Sempozyumu, s. 717-722, Konya.
- Küçüktaş, N. ,1993. Makarnalık Buğday ve Ürünleri İhracat Potansiyeli. Makarnalık Buğday ve Ürünleri Sempozyumu, Ankara.
- Yalçın, İ., 1998. Un ve Unlu Ürünler İhracatında Sorunlar. 1. Türkiye Buğday Sempozyumu, s. 97-98, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara.